
Prikaz

Jonathan Benson
**Intelligent Democracy:
Answering the New
Democratic Skepticism**

Oxford University Press, Oxford, 2025., 272 str.

Sintagma “kriza demokracije” postala je poštapalica. Ušla je u upotrebu 1975. kada su Crozier, Huntington i Watanuki napisali izvješće za Trilateralnu komisiju u svrhu razlučivanja problema demokracije i ugrubo sveli problem na višak demokracije. Od tada se sintagma spominje sve više, iako su se razlozi i konteksti njezina korištenja s vremenom mijenjali. Naprimjer, Freedom House je zbog mnogostrukih napada na prava manjina, slobodne izbore, slobodu govora i sl. okarakterizirao 2017. kao godinu s najozbiljnijom krizom demokracije u posljednjih nekoliko desetljeća. Razdoblje koje je uslijedilo izazvalo je rasprostranjenu zabrinutost zbog naglog porasta političkih opcija s populističkom retorikom. Jonathan Benson, profesor političke teorije na Sveučilištu u Manchesteru, sagledava argumente i prijedloge skeptika te ih redom nastoji pobiti vlastitim argumentima o snazi demokracije, fokusirajući se uglavnom na problem donošenja odluka u demokratskom poretku. Njegovo je polazište da se demokracija ne bi trebala pozitivno vrednovati isključivo zbog njezinih temeljnih vrijednosti poput ravnopravnosti, već i zbog toga što je sposobna dono-

siti inteligentne odluke o pravdi i općem dobru (str. 18). Time izravno odgovara na zabrinutost skeptika.

U prvom poglavlju Benson započinje analizu pitanjem “Kako možemo suditi o sposobnosti demokracije da donosi dobre odluke kada se toliko često ne slažemo u pogledu toga što je dobra politička odluka?” (str. 23-24). Predlaže tri rješenja tog problema. Prvo izlaže pristup koji se temelji na odabiru jedinstvene koncepcije općeg dobra i traženja režima koji ga najbolje ostvaruju, ali ističe da je ključni problem te strategije temeljno neslaganje o koncepciji općeg dobra (str. 24). Kao drugu strategiju nudi pristup koji demokraciju tretira kao znanost, rasvijetljen Condorcetovim teoremom porote, ali taj je pristup problematičan zbog nemogućnosti razlučivanja istine glede normativnih pitanja koja su u pozadini političkih (str. 25-26). Posljednji pristup, umjesto potrage za odgovorima na normativna pitanja, sagledava imaju li pojedine političke institucije epistemičke sposobnosti promicanja razumne koncepcije pravde ili općeg dobra (str. 26-27). Benson zaključuje poglavlje razlikovanjem između institucija prvog reda, koje izravno rješavaju društvene probleme, i institucija drugog reda, koje motre i prilagođavaju prve (str. 32-35).

Iduća poglavlja obraćaju se skepticima koji se u potrazi za alternativom demokraciji vode frazom “tržište zna najbolje” (str. 38). Autor smatra da oba okvira imaju slične epistemičke sposobnosti, ali i probleme. Naime, iako i tržište i demokracija imaju mogućnost: 1) poticanja pojedinaca da sami steknu informacije, 2) iskorištavanja lokalnog znanja te 3) učenja putem eksperimentiranja, zajednički im je temelj-

ni problem da odluke pojedinaca učestalo utječu i na njihove sugrađane na razini institucija drugog reda (str. 40-47). U tom pogledu identificirani su problem poticaja, vezan uz inicijative pojedinaca da sami traže informacije, i problem informacija, koji se odnosi na manjak dostupnih informacija o utjecaju djelovanja pojedinca na druge (str. 47-59). Tržište i demokracija mogu se osloniti na koncepciju pravde u kojoj će opće dobro biti postignuto agregiranjem sebičnih odluka pojedinaca, poput nevidljive ruke, ali Bensonu to nije dovoljno, te za rješavanje navedenih problema ukazuje na kolektivne institucije (str. 59-65).

Nakon polemiziranja o zajedničkim problemima tih dvaju sustava, Benson nastoji odgovoriti na kritiku demokracije Hayekovih pristaša, koji smatraju da znanje potrebno za donošenje odluka u društvu ne postoji ni u kojem centraliziranom tijelu, već je fragmentirano i rasprostranjeno u umovima pojedinaca (str. 64-71). Ističe da takvi skeptici imaju manjkavu, unitarnu koncepciju demokracije i naglašava važnost sistemskog pristupa u teoriji demokracije koji, suprotno unitarnom pristupu, deliberaciju promatra kao proces raspršen kroz sustav (str. 71-73). Stoga smatra da epistemičke sposobnosti demokracije nisu prisutne u jednoj instituciji, nego da su raspršene među brojnim akterima koji obavljaju "epistemički rad" (str. 76-77). Shodno tome, identificira tri prednosti deliberativne demokracije u odnosu na tržište: 1) veći broj i bolja distribucija aktera, 2) veća kvaliteta, pošto tržišta moraju pojednostavljivati poruke konzumentima, te 3) manje kognitivno i epistemičko opterećenje donositelja odluka (str. 88-95).

Četvrto poglavlje bavi se rasprostranjenom zabrinutošću glede velike mogućno-

sti manipulacije građanima. Ključno pitanje koje se postavlja glasi: kako odrediti kvalitetu znanja (str. 97-99)? Autor apelira na to da se procjena pouzdanosti znanja temelji na: 1) razini stručnosti prenositelja informacija i 2) stupnju iskrenosti koji se od njega može očekivati (str. 106-111). Upućuje i na velik broj studija koje pokazuju da tvrdnje o neviđenom širenju lažnih informacija nisu toliko nepobitne koliko to skeptici smatraju (str. 114-117). Konačno, ističe da upravo međudjelovanje različitih strukturiranih i nestrukturiranih mjesta deliberacije znatno pospješuje otkrivanje i prikupljanje informacija (str. 121-125).

Naredno poglavlje problematizira skeptike koji zagovaraju raznovrsnije sustave upravljanja u kojima se natječu javne, privatne i institucije trećeg sektora, odnosno policentričnu kritiku demokracije. U tom bi pristupu demokratske institucije i dalje bile donekle važne, no sama demokratska država postala bi tek jednim od mnogobrojnih aktera, čime bi se sudionicima omogućila sloboda da "glasuju nogama" (str. 126-127). Benson se pritom uglavnom osvrće na koncepciju Elinor i Vincenta Ostroma koji policentrični sustav poimaju kroz postojanje 1) mnoštva različitih centara odlučivanja, 2) sveobuhvatnog sustava pravila te 3) spontanijih poredaka (str. 128). Autor osporava tu koncepciju i ukazuje na iste probleme koje je istaknuo pišući o tržišnom modelu, uz dodatak da je u ovoj teoriji informacijski problem još naglašeniji zbog toga što su izlazni troškovi za pojedince koji odlučuju često preveliki, što uvelike otežava ideal "glasanja nogama" (str. 133-140).

Usprkos neslaganju s navedenim okvirom, autor ne zagovara monocentrizam. Uviđa korisnost policentrizma, ali smatra

da ga je potrebno implementirati spojem institucija na vrhu koje potiču eksperimentiranje te načela provjera i ravnoteža (str. 140-152). U tom kontekstu smatra potrebnim odgovoriti na kritike skeptika koji brane elitističku koncepciju demokracije (str. 154-156). Ključni argument u prilog tome prva je iznijela Hélène Landemore pozivajući se na teorem *Diversity Trumps Ability*. Ona tvrdi da su politički problemi suviše složeni da bi se mogli unaprijed odabrati odgovarajući ljudi za njihovo rješavanje, pa je potrebno uključiti što više različitih pojedinaca (str. 156-159). Benson, iako kritizira elitiste, osporava navedeni teorem jer drži da, zbog toga što je proces odlučivanja koji uključuje različite pojedince nesavršen, to ne može biti glavni razlog za odbacivanje elitističkih argumenata (str. 165-171). Što može?

Prema Bensonu, odgovor leži u motivaciji. Naime, on sugerira da demokracija najbolje rješava problem motivacije aktera, odnosno daje najbolji odgovor na vječno pitanje: kako osigurati da se donositelji odluka zalažu za opće dobro (str. 179)? Demokracija najbolje funkcionira zahvaljujući dvama mehanizmima: prvi su mehanizam izbori, koji snažno motiviraju političare da ne donose odluke koje su loše po birače, ali unatoč svojoj “protektivnoj vrijednosti” imaju ograničenu “proaktivnu vrijednost” – to jest, ne postoji jamstvo da će političari donositi odluke koje su dobre za birače (str. 183-189). Skepticima koji zbog toga zagovaraju meritokraciju ili epistokraciju autor odmah odgovara da ti pristupi umanjuju protektivnu vrijednost sustava (str. 189-202). Kao rješenje toga problema navodi drugi mehanizam: nasumično biranje (*sortition*) malih skupina građana koje bi uz trajne institucije tvorile

kratkotrajne deliberativne skupštine za rješavanje pojedinačnih problema (str. 205-220). Članovi bi primali novčanu naknadu, a skupštine bi se sazivale za dvije svrhe: 1) razmatranje zakona koje donesu izabrani akteri ili 2) razmatranje građanskih inicijativa (str. 219-220). Zaključno, Benson smatra da inteligentan demokratski sustav ne može ulogu građana ograničiti na puko glasovanje, već im mora omogućiti daljnju participaciju na osnovi sudjelovanja u odlučivanju (str. 233). Stoga vjeruje da će boljitku demokracije najviše pridonijeti upravo dijalog s onima koji je najviše kritiziraju (str. 238).

Marin Smolić
Fakultet političkih znanosti,
Sveučilište u Zagrebu

Prikaz

Mark Goldie (ur.)
**The Correspondence of John
Locke, Vol. IX: Supplement**

Clarendon Press, Oxford, 2023., 535 str.

Sačuvana prepiska engleskog filozofa Johna Lockeja jedan je od opširnijih anglofonskih izvora takve vrste iz druge polovice 17. i početka 18. stoljeća. Čitateljskoj je publici bila toliko zanimljiva da su dijelovi korespondencije s pojedincima bili objavljeni za Lockeova života i odmah nakon njegove smrti. Na prvome mjestu radi se o korespondenciji s Williamom Mo-